

VATRA REGĂSITĂ, ÎNTRE MEMORIALISTICĂ ȘI ESEUL DE ÎNALTĂ ȚINUTĂ LITERARĂ

Ion CUCEU*

Abstract

The present study focuses on the book of Prof. Ion H. Ciubotaru, which must be seen as a detailed x-ray of an era and of a path in life. The era was a turbulent one, and the road full of asperities, but the ethnologist crossed it with obstinacy, guided by a lucky star in which he did not stop believing. The motif of the *hearth* maps the entire work as a reminder of moral philosophy, because it is the heart of the parental home and of the traditional village, with simple and dignified people, whom the memoirist knew closely and presented to us in all their complexity. In these pages we find memorable figures of *ploughmen*, with whom he worked hard since his early childhood and with whom he entertained himself throughout his entire life, understanding them like no other, then reputable *teachers* who decisively marked his formation and professional evolution, true *models* that he calls from the world of memories in order to show his gratitude. We discover at every step bright figures of folk creators and performers, Romanian and Jewish fiddlers (*klejmeri*) whose vocal-instrumental repertoire, brought from beyond time, moves you and, last but not least, the warm portraits of freeholders of different faith (Catholics), those who helped the author discover a whole universe of beliefs, traditions and heritage values (folk clothing, carpets, traditional towels, kerchiefs) with the most authentic Romanian origin. The Polish trip - from the foothills of Tatra Mountains to the Baltic Sea – where ethnographic information continues to remain at the forefront, along with the stops at the Ethnographic Museum and the Branch of the Romanian Academy in Iași complete the initiatory route of one of the most prominent Romanian ethnologists.

Keywords: hearth, professions, mentors, surveys, villages, customs, archives, interpreters, fiddlers, museums, freeholders.

Cuvinte-cheie: vatră, meserii, mentori, chestionare, sate, obiceiuri, arhive, interpreți, lăutari, muzee, megieși.

S-a întâmplat să citesc cartea profesorului Ion H. Ciubotaru *Vatra regăsită*. Pagini memoriale (Iași, Editura Presa Bună, 2021) în săptămânile de cumpănă psihologică și morală din februarie 2022, când trăiam o spaimă cumplită de boală descoperită și eram încercat și de

* Institutul Arhiva de Folclor a Academiei Române, Cluj-Napoca – România.

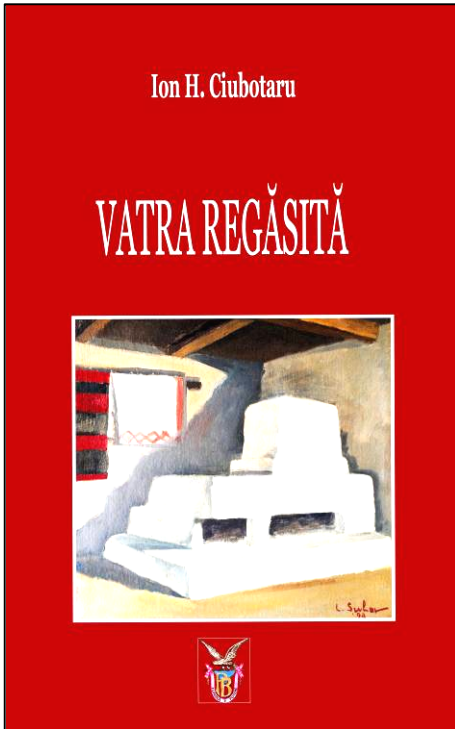
tragedia televizată, ziua și noaptea, a războiului din Ucraina, năpaste ce veneau după vreo doi ani de izolare și dezamăgiri de tot felul. Lectura acestor alese și binecuvântate pagini de memorialistică m-a vindecat sufletește și m-a scos din starea depresivă în care mă înfundasem cu totul, spre îngrijorarea celor din jur.

O lecție exemplară de viață și de dăruire profesională se desprinde din această carte, care ar merita să fie citită, învățată, promovată și înțeleasă de o întreagă generație de intelectuali ce l-ar fi

putut lua ca model pe etnologul și antropologul ieșean, fondatorul Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei și autorul unei opere științifice neegalate de alții în aceste domenii de cunoaștere, operă abia târziu recunoscută la adevărata ei valoare și răsplătită de Academia Română cu titlul de membru de onoare al înaltului for de consacrare științifică.

Un veritabil motiv cheie al memoriilor sentimental-literare ale profesorului Ciubotaru, *vatra părintească*, căutată cu febrilitate și regăsită în momente și împrejurări diverse de viață de cel răzlețit în lume ce retrăiește trecutul său și al celor apropiați, revine în amintiri cu anume

stăruință. Motivul vetrei străbune apare mereu ca un memento de filosofie morală în evocările depănate, în efigiile unor modele înalt etice asumate, în paginile de jurnal de călătorie în Polonia, în portretele luminoase de interlocutori din terenurile etnografice, de interpreți populari pe care i-a cunoscut, din repertoriile cărora a făcut înregistrări cu valoare documentar-istorică, sau în paginile dedicate cunoașterii etnologice și antropologice „a megieșilor de altă confesiune”, *Catolicii din Moldova*, cărora savantul le-a ridicat un monument nepieritor în trilogia elaborată eroic la cumpăna carierei sale profesionale, operă încununată atunci cu un prestigios și răsunător



Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici: „Giuseppe Pitré-Salvatore Salomone Marino”, dar și cu Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române.

Motivul cheie răzbate și în evocarea inevitabilelor dezamăgiri în relațiile cu apropiații colaboratori, în prezentarea unor praguri și momente biografice, când s-a lovit dureros de indiferența sau nerecunoștința celor pe care fusese chemat să-i conducă și pe care i-a scos din anonim, cu energiile și geniul său constructiv, pentru care-l admiraserăm și îl invidiaserăm multă vreme, fără a putea bănui durerile provocate de nedreptățile ce i le făceau cei ce nu-și dădeau seama de însemnătatea și dănuirea operei constructive ce începuse să le întunece zarea privirilor.

Motivația opțiunii pentru un asemenea motiv cheie al memoriilor e dezvăluită încă din două pasaje ale *Cuvântului înainte*: „Am așezat rândurile de mai jos sub semnul *vetrei*, fiindcă acest reper al existenței noastre reprezintă trăinicia, statornicia, durata. Este însăși inima casei părintești și a satului în care am văzut lumina zilei, acel *loc bun* ales de înaintași, generator de atâtea valori materiale și spirituale. În jurul *vetrei* gravitează forța magică a întregului univers domestic” (p. 5). „La un moment dat, ne răzlețim. Părăsim ambianța familială și satul natal, pornind spre alte zări în căutarea unui rost. Trec însă anii și pașii ne poartă din nou către «vatra pe care pâlpâie focul strămoșilor din vechea mitologie, alimentat mereu de sufletul colectiv» (Alexandru Zub). Ne cheamă flacăra tainică a celor din care ne tragem spre a ne revigora, dar și ca să-i aducem modesta noastră ofrandă, care o ajută să nu se stingă” (p. 6).

Evocarea străbunilor, a neamului, a copilăriei și adolescenței, din cel dintâi capitol, sunt așezate *Sub semnul Vărsătorului* (p. 7-98), cu admirabile portrete de familie, începând cu acela al aproape miticului Nică al lui Costache Ciubotaru, starostele de cărăuși de pe la jumătatea veacului al XIX-lea, continuând, de la un veac de om la altul, cu al celui „hărăzit să ducă mai departe numele înaintașilor”, bunicul după tată, tot un Ion, „crescut în norocul starostelui”, flăcăul harnic și de ispravă „priceput în mânăuirea plugului și învârtirea horelor”, apoi al bunicii dinspre tată, până la chipurile luminate tragic al tatălui, Haralamb, și al mamei, Elena, născută Sauciuc, așezați în Arborea și gospodari vrednici de laudă pentru casa și averea lor și pentru feciorii dați la școli „mai departe”, patru la număr și o soră, toți licențiați.

Paginile dedicate zbuciumatei geografiei umane a ținutului natal sunt, totodată, cutremurătoare descrieri de peisaj istoric din anii instaurării comunismului, cu imaginile de coșmar trăite de cei întorși de pe frontul din Răsărit, cărora le erau încă vii în memorie cele văzute și trăite în colhozuri: „Sute de tone de grâu zăceau sub cerul liber, pradă tuturor intemperiiilor. Mai mulți indivizi înarmați patrulau pe lângă acele grămezi interminabile, păzindu-le cu strășnicie. În apropiere, bătrâni, femei și copii – sleiți de puteri, cu câte un săculeț subsuoară – așteptau resemnați, să-și ia rația de supraviețuire” (p. 29). Zguduitorul tablou al Rusiei pustii și pustiitoare, de care oamenii se temeau că vine și peste satul românesc, înfățișat de cei scăpați de pe front, apoi din iadul prizonieratului, ar fi putut fi consemnat în mii și mii de povestiri și memorate, pe care copiii generației noastre le ascultau înfricoșăți și temători de viitor, direct din graiul părinților și bunicilor, ce uitaseră să ne mai spună și alte povești decât cele trăite și îndurate pe front sau în lagărele de prizonieri din nesfârșita Rusie.

Scene senine de viață rurală erau strivite sub cizma cotropitorului răsăritean, dar răzbat totuși, dezvăluite cu o artă literară pătrunsă de fiorul și sensibilitatea observatorului de fenomene etnografic-sociale în devenire. Ele alternează cu descrierile în negru și gri ale secetei și ale celor două cortegii în procesiune, bisericească și ritual-magică, de invocare a Celui de Sus sau a Mamei Ploii, aduse în memorie sub spectrul necruțător trăit al foametei și al morții, din fața cărora părinții disperați din acea provincie istorică ajunseseră să-și înstrăineze copiii: „îi duceau până în celălalt capăt al țării, lăsându-i oriunde li se părea că le va fi mai bine. Știau că n-or să-i mai vadă, dar se mângâiau că vor supraviețui nenorocirilor” (p. 34). Cu aceeași forță de măiestrită redare sunt evocați și primii ani de școală, aureolați de chipul luminos și blând al învățătoarei Aglaia Lazăr, Doamna, ce-i învăța să scrie pe tăblițele de ardezie, purtându-le cu răbdare de înger mânuțele, apoi descoperirea lecturilor și a pasiunii de a povesti. Aici apare icoana desprinsă din basm a celui mai fidel ascultător, firește, a mamei: „Își vedea de treburile pe care le avea de făcut, dar nu scăpa nimic din ceea ce-i spuneam. Era o femeie destul de sensibilă. Chipul ei blând și înțelegător s-a întipărit adânc în inima mea, însoțindu-mă pretutindeni. O văd mereu povestind, sfātuindu-ne, muștrându-ne cu tandrețe, bucurându-se de micile noastre izbânzi, deschizând larg sipetul miraculos al amintirilor. Ei îi datorez plăcerea de a povesti, pe care mi-a încurajat-o de la cea mai fragedă vârstă” (p. 43).

Portrete literare remarcabil configurate sunt dedicate primului său inițiator în păstoritul oilor și în mitologia și toponimia așezării, unui anume Ilie Timofte, Obrăzuc sau Moș Ili Obrăzuc, după poreclă, un altul neîntrecutei secerătoare Maria Aglăii, dar îndeosebi lui Ieremia Cimpoeșu, tot un răzlețit, cel ce „a tot așteptat venirea americanilor”, „singura lui nădejde, pentru că numai ei (repetă el mereu) ar fi putut restabili ordinea cea veche, înapoiindu-i sumedenia de bunuri confiscate” (p. 54-55).

Profiluri de eroi de nuvelă sau roman asemenea acestui „răzlețit cristineștean, ai cărui ani de viață se tot adunau” și al lui Haralamb, din neamul Bivolenilor, al lui moș Ion Macovei, care-i puneă discret lumânarea în mână bătrânului „gata de a porni spre lumea de dincolo”, șoptindu-i spre a-l împăca cu gândul ce-i măcina de ani mulți sufletul: „«– Badi Irinii, ai auzât? O vinit americanii! – Când? Undi? A avut el o ultimă zvăcnire. – Le-o dat drumu cu parașutii asnoapti pin tăti părțali. Cîia din pădurea Suharăului vin încoaci!» Și-a apucat vestitorul de mână și, cu fața luminată, a silabisit: «– Mari-i Dumnezău! Măcar voi aț scăpat!» Și-a adormit de veci” (p. 55).

Dar câte și mai câte astfel de mari treceri mistice și mitice nu se vor fi petrecut în universul lumii rurale românești în obsedantul deceniu, acel deceniu blestemat pe care-l trăia tânărul adolescent din Arborea, căci și în celălalt colț, nord-vestic, de țară oamenii mureau cu același vis neîmplinit, iar tinerii în formare treceau prin aceleași drame ale unuia și același învățământ mediu instabil, cu școli desființate abuziv peste noapte, și cu elevi exmatriculați politic, cu cărți arse pe rugul noii ideologii, cu o biserică scoasă în afara legii, cu preoți și episcopi întemnițați, cu verificări draconice a stării materiale, a confesiunii religioase și a apartenenței politice a părinților, cu figuri de „teroriști” asemenea celui profesor Ostafi, care-i cerea *exmatricularea* elevului diligent, când „profesii clădite cu trudă și onestitate se prăbușeau sub povara delațiunilor, care ajungeau să sufoce dosarele personale. Și, ceea ce era mai trist, se frângeau vieți abia înmugurite” (p. 68).

Trecut printr-o serie de grele și nemeritate încercări și neizbutind să se lase îndrumat *Spre o meserie* (p. 56-60), când se lăsase atras de gândul de a deveni *Dascăl de țară* (p. 60-70) urmând Școala Normală „Alexandru Vlahuță” din Șendricenii Dorohoiului, e fascinat de chipul de neuitat al profesorului de istorie Gheorghe Romândașu: „O figură olimpică! Părul încărunțit înainte de vreme îi încununa chipul sever cu o aură argintie. Când ajungea la catedră, sala era cuprinsă de un fior

nedeslușit. Ceva între venerație și respect”, ale cărui expuneri erau ascultate „într-o tăcere de catedrală. Lecția de istorie devenea, în același timp, o tulburătoare lecție de viață. La nivelul elevului de gimnaziu, stăpânit de nostalgia casei părintești și a satului natal poate că am sesizat mai puțin importanța lecțiilor pe care le ținea profesorul Romândașu. Acum însă, când am depășit de mult vârsta de atunci a dascălului nostru, înțeleg profunzimea acestora și, totodată, cât de dificilă trebuie să fi fost predarea istoriei naționale în «întunecatului deceniu»” (p. 64). Ca și acest apostol era și directorul Școlii Normale, Arcadie Luță, care-l scapă pe elevul ce participase neînvoit la colindat din mâinile zbirului Ostafii: „«– Cum adică? Să-l dați afară din școală?» Lăsați-l să se odihnească și pe urmă mai vedem! Băgase de seamă, probabil, că eram la capătul puterilor”, desigur, în urma unor excese ale comisiei de anchetă ce-i ceruse *exmatricularea*. Amintirea acelor împrejurări capătă un final tâlcuitor: „Ca o ironie a sorții, nu peste multă vreme aveam să aflăm că tatăl meu îl slujise cu devotament, pe profesorul Ostafii, ca aghiotant, în anii grei ai războiului” (p. 68).

Anii de speranță și de idealuri de la Școala Normală din Șendriceni i se spulberă înainte de a trece în ciclul superior, când este eliminat, alături de alți 27 de elevi, din alte clase. De data aceasta, însă, cauza era comună: „părinții noștri intraseră în conflict cu interesele partidului. Or așa ceva nu se putea tolera. Nu aveam nici cea mai vagă idee încotro ne vor purta pașii” (p. 69). Scena se petrecea în cunoscutul *careu* ce aduna toți elevii dintr-o școală, unde un profesor trebuia să țină discursul muștrător și moralizator oficial, de condamnare a „primejdiei” pentru regim pe care o reprezentau mai ales familiile celor împlicinați.

După alte două experiențe similare, la o Școală Medică Tehnică Medicală și la Școala Medică de Arte Plastice, când părinții nu mai puteau face față nebuniei cotelor obligatorii și cheltuielilor de școlarizare, tânărul înțelege drama pe care aceștia o trăiau și e hotărât să se lase chemat de *Glăsuț pământului* (p. 71-72), cel ce i-a atras în acei ani cumpliti pe mulți tineri de vocație intelectuală sau sacerdotală certă, determinându-i să prefere satul văzut ca „limanul spre care ne întoarcem ori de câte ori obosim, îndepărtându-ne prea mult de țărâm” (p. 71).

Sunt retrăite în admirabile pagini de memorialistică, dar și de veritabilă „literatură de sertar”, experiențele dure de viață ca tânăr ce nu se lasă copleșit nici ca agent poștal într-un orașel din Muntenia, nici ca referent la primăria din satul natal. Mai mult, își revendică dreptul de a-și putea continua studiile și dobândește câștig de cauză la Minister.

Mai apoi, în anii de licean la Dorohoi, e lovit cumplit de arestarea tatălui, în 1958, și de anii de temniță îndurați de acesta pentru refuzul de a semna o adeziune la procesul colectivizării și de a renunța la avutul său: „«- Acum ai de ales: te treci la colectiv cu tot pământul și ești liber să te duci acasă, ori pleci la închisoare și ți se confiscă totul». Sleit de puteri, tata s-a îndreptat de șale și, privindu-l în ochi, i-a spus: «- Mă duc la închisoare!» Tovarășului Țintă nu-i venea să creadă” (p. 90-91).

Nici *Anii studenției* (p. 99-107) nu sunt mai luminoși și lipsiți de dificultăți, împărțiți între munca sezonieră din vacanțe pe un șantier de industrializare a lemnului din Onești, de unde trimeea părinților o parte din banii greu munciți, „ca să le mai ușureze existența”, și-și asigura cheltuielile pentru anul universitar următor.

Dominau, însă, la autorul memoriilor grijile pentru pregătirea sa profesională cât mai durabilă. În context, rămâne ca o lumină esențială amintirea *Întâlnirii cu profesorul Caraman* (p. 107-114), considerată providențială pentru destinul său științific. Citind această efigie turnată în aurul curat al celor mai pure sentimente pe care autorul acestor pagini de memorii fondatoare o dedică magistrului său, m-am gândit că tot atât de însemnată a fost întâlnirea și pentru soarta operei manuscrise a marelui răzlețit, atât de crunt lovită și aceasta de regimul totalitar instaurat de „frații” de la Răsărit, ca și persoana celui mai de seamă savant al Universității din Iași, așa cum avea să se adeverească între timp.

Ani întregi din activitatea profesorului Ion H. Ciubotaru și a doamnei Silvia Ciubotaru au fost dăruți, după 1980, pregătirii pentru editare a uriașei opere postume lăsate de etnolog, slavist și antroponomast, entuziaștii care au atras în acest demers și pe alții, încât cutez să spun că, fără sacrificiul celor doi cercetători, capodoperele caramaniene ar fi probabil și azi manuscrise în Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași.

La sfatul de taină, mai mult șoptit, al profesorului de literatură universală Alexandru Dima de a se adresa lui Petru Caraman pentru coordonarea reală a tezei de licență: „Trebuie să-l cauți neapărat pe profesorul Caraman”, studentul fusese îndrumat să ceară sprijinul unui apropiat al celui căutat, anume al titularului disciplinei Istoria literaturii române vechi, care-i fusese elev la Seminarul teologic din București, profesorul I. D. Lăudat, și „se număra printre puținii universitari ieșeni

care aveau încuviințarea de a-i trece pragul” lui Caraman. „Era singurul care mi-ar fi putut înlesni întâlnirea atât de mult dorită. Auzind ce plănuiam, fostul seminarist a încercat să mă descurajeze. Îndemnul său era acela de a renunța definitiv: și la vizită și la tema aleasă pentru lucrarea ce însoțea examenul de stat. Cât despre mijlocirea întâlnirii la care speram, nici prin minte nu-i trecea să dea curs unei asemenea solicitări” (p. 108-109).

Titlul și tematica temei alese, *Obiceiurile tradiționale din cadrul sărbătorilor de iarnă*, îl speriaseră și pe Lăudat, ca și pe titularul cursului de folclor literar, lectorul Vasile Adăscăliței, care îi dăduse același „sfat binevoitor” de a se orienta spre o temă „mai potrivită”, adică „mai cuminte”. În pofida unor asemenea îndemnuri și chiar a prudenței arătate de profesorul Alexandru Dima, Ion H. Ciubotaru și-a asumat „toate riscurile” și s-a înfățișat, fără recomandări și neînsoțit de nimeni, dar cu suflet temător, la ușa marelui profesor, pe care o mitologie universitară îl plasase în sfera totalei inaccesibilități. Scena e de o puritate, frumusețe și acuratețe descriptivă remarcabile, dar și de umor sănătos, subiacent: „Mi se părea că trăiam clipele numărate dinaintea întâlnirii cu balaurul din fântână. Când i-am bătut la ușă, urechile îmi zvâcneau cu putere, iar privirile căutau cele mai potrivite căi de retragere. În clipa următoare, mă aflam față în față cu omul despre care auzisem atâtea și atâtea vorbe defăimătoare. Îl priveam înmărmurit. În locul monstrului gata să arunce vâpăi asupra mea, canaturile ușii îmi dezvăluiau înfățișarea foarte plăcută a profesorului: înalt, uscățiv, cu părul abundent, în întregime nins, cu privirile ușor întrebătoare și un zâmbet cald, binevoitor, care-i însenina chipul” (p. 109). Ceea ce-l uimește pe novice e atitudinea sa prietenoasă; îl ascultă bucuros, poate chiar încântat, și-i indică generos bibliografia, îi recomandă repertoriul ce ar trebui neapărat urmărit, metodele de investigare, sursele anchetei, precizându-i zonele moldave de interes pentru colindele cetelor de feciori.

În felul acesta, la îndemnul profesorului Caraman, studentul în litere făcea, încă din anul al III-lea de facultate, primele cercetări etnologice directe, una în *Berezenii Fălciului* (p. 115-129), iar cealaltă la *Tudora – Botoșani* (p. 125-143). Tot, probabil, datorită sfatului părintesc al lui Caraman, sânguinciosul student iniția, din camera sa de cămin, o anchetă indirectă printre elevi și cadre didactice din licee și gimnazii, chestionați asupra obiceiurilor de Crăciun, Anul Nou și Bobotează, în baza unui riguros chestionar. Astfel, în primăvara anului

1966, Ion H. Ciubotaru a putut încheia o lucrare amplă, de 574 pagini, pe care a prezentat-o, la finele anului al V-lea, comisiei de examen de licență (de stat, cum se numea pe atunci). „Ineditul documentelor analizate și, îndeosebi, unele interpretări mai curajoase” i-au încântat pe cei cinci membri ai Comisiei universitare, dar, spre nedumerirea și dezolarea sa, „nu însă pe coordonatorul lucrării, care a refuzat să-mi acorde calificativul maxim, propus de comisie. Nu mi-a putut ierta faptul că mă lăsasem ghidat de marele cărturar ieșean, atât de ostracizat la vremea respectivă” (p. 144).

În treptele formării sale profesionale, *Popas la Muzeul Etnografic* (p. 145-176) reprezintă un episod doar aparent neînsemnat, căci în acel an a trebuit să facă și stagiul militar în termen redus, la Radna Aradului, dar experiența i-a deschis larg preocupările pentru aspectele de cultură materială și l-au făcut să-și asume și să înfăptuiască, asemenea lui Ion Mușlea la Muzeul Etnografic al Ardealului, inițiative serioase, semnalând necesitatea unor instrumente de uz intern: fișiere sistematice, bibliotecă de specialitate, descrieri de valori patrimoniale pentru câteva mii de obiecte, cu o aplecare aparte pentru colecțiile de port popular, de mobilier, de ceramică tradițională, de icoane pe sticlă și pe lemn etc.

Cercetător la Academie (p. 176-275), capitolul de maxim interes în chestiunea formării profesionale a autorului *Vetrei regăsite*, debutează printr-o strâns-coerentă istorisire a împrejurărilor ce l-au determinat să accepte oferta Directorului Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor de a se prezenta la concursul pentru ocuparea unui post de cercetător menit să coordoneze Sectorul de folclor al instituției academice ieșene. În cadrul acestui concurs, în fața unei comisii de cinci specialiști, Ion H. Ciubotaru avea de susținut, de fapt, proiectul atât de original și de îndrăzneț al alcătuirii Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei (AFMB), rezolvându-se, astfel, indirect, și problema unei necesare investigații sistematice colective, cu caracter etnologic și folcloristic. Au urmat, însă, luni de căutări și de lămuriri instituționale până să se ajungă la întocmirea, acceptarea și tipărirea *Chestionarului folcloric și etnografic general* (Iași, 1970), operă sută la sută de autor, pe care, la îndemnul mentorului său Petru Caraman, urma să-l prezinte și celuilalt mare marginalizat al epocii, Ovidiu Bârlea, care-i va deveni al doilea sfătuitor și magistru pentru încă două decenii, cât acesta a mai trăit.

Cu generozitatea și sufletul său mare, cu care l-a înconjurat pe unicul său discipol, dar și cu gingășia gândului de a nu-l lăsa singur și răzlețit în acțiunea pe care urma să o întreprindă, Profesorul Caraman ținuse să-l recomande și lui Ovidiu Bârlea, chemat, astfel, și în sprijinul cutezătorului proiect științific ieșean.

După ce Ion H. Ciubotaru i-a încredințat mentorului său din Iași caietul studentesc cu *Chestionarul*, a așteptat o săptămână, copleșit de emoția unui mare examen, binecuvântarea dorită. Iată cum destăinuie, inspirat, trăirea clipei de neuitat: „La data stabilită, mă aflu din nou în biroul savantului, copleșit de emoții. Și-a întrerupt truda zilnică, învâluindu-mă cu zâmbetul lui cald. A luat apoi caietul de pe etajeră și, răsfoindu-l, a exclamat mulțumit: «– Cred că ai făcut o treabă bună». Verdictul lui îmi așternea în suflet liniștea de care aveam atâta nevoie. Era încântat de structura lucrării și se arăta optimist în privința finalizării proiectului. Nu părea să aibă nici o umbră de îndoială. Ce imbold mai prețios aș fi putut primi? Sugestiile formulate în scris, la un capitol sau altul, aveau să fie însușite în totalitate” (p. 183-184).

Pe Caraman îl surprinsese prezența întrebărilor cu numărul 838-839 și l-a ispitit de îndată pe învățăcel: „– Cum de ți-a venit ideea să te referi la *descolindat*?” La răspunsul lui Ciubotaru că aflase termenul într-o veche comunicare, din 1936, a savantului, acesta avea să-i dezvăluie succint, dar „de o claritate exemplară”, importanța subiectului evocat, constatând însă că termenul în sine nu mai era cunoscut, „dovezile descoperite de el [Caraman] pe teren dispăruseră în timpul războiului odată cu alte manuscrise prețioase ce se aflau în lada care-i fusese furată”. Numai că nici în răspunsurile primite treptat de la corespondenți, nici în anchetele directe ale celor patru edificatori ai *Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, termenul în sine „pe care eu îl căutasem cu obstinație n-a apărut. Cuvântul *descolindat* nu era cunoscut de nimeni. Parcă intrase în pământ” (p. 184). Doar târziu, după aproape opt ani de căutări în zeci de sate, în iarna 1977-1978, în terenul său norocos din zonele Bistriței și Năsăudului, a evocat în două pagini de jurnal etnologic, în casa unui lăutar bătrân, unde l-a cunoscut pe interlocutorul Sebeșan Alexandru, vătaf de ceată de colindători și pe Toma Cojoc, de la care a înregistrat colinde locale cântate „în două strane”, din satul Lunca-Șieuiț, fascinat de interpretarea originală: „Ascultam cu încântare prima colindă, dar o secvență din final, când se intona alduirea, m-a făcut să tresar: «Să vină domnu gazdă,/ Să plătiască

colînda noastră,/ Că dacă n-o plătește,/ C-o cupă d'e zîinars,/ Îl d'escolîndăm!» Am rămas înmărmurit. Dar cum colindele se cântau «dupolaltă» n-am cerut nici o explicație. La sfârșitul celei de a treia piese, care era un colind de fată mare, termenul îndelung căutat reapărea: «Da să ne plătească,/ Daci nu, o descolîndăm!» (p. 186). Paginile de jurnal de teren bistrițean se încheie într-o notă rău prevestitoare: „Abia așteptam să mă reîntorc acasă, pentru a-i duce vestea profesorului Caraman. La Iași însă, descopeream că ilustrul învățat fusese internat de urgență într-un spital din Cluj, diagnosticat cu o boală ce avea să-i aducă sfârșitul în mai puțin de un an” (p. 187).

În evocarea întâlnirii cu Ovidiu Bârlea, de pe Sfinții Apostoli, 10, și a celor două vizite pe care i le-a făcut, cititorul avizat găsește unul din cele mai frumoase și mai vii portrete din câte i-au fost închinete cunoscutului folclorist până acum, contrazicând, dintru început, toate imaginile negative despre „ciudățeniile” marelui autoizolat. Arta de portretist a lui Ion H. Ciubotaru este, și în paginile acestea, desăvârșită. Prima întâlnire ne apare ca ceva dintr-un rit de inițiere. E descrisă casa în care locuia, cu vecinii ursuzi și gata să-l lase pe străin pradă „potăilor de toate soiurile și mărimile”, de care, după ce scăpai, ajungând în chilioara moțului bucureștenizat, totul ți se arăta minunat, un veritabil „spațiu consacrat. O cameră înaltă, foarte îngrijită, cu pereții căptușiți de cărți și o fereastră mare, zăbreliată, ce dădea spre strada Sapienței. Într-o parte se afla un pat simplu, acoperit cu o velință împodobită cu *poduri* și alesături discrete. Mai era și o sobă de teracotă cu gaz metan, singurul confort de care dispunea chiriașul” (p. 190). Descrierea rămâne, în continuare, entuziastă, a ambianței locative și a figurii sobre și mai reci a celui la care fusese trimis de magistrul său cu atâta încredere. Cititorul e oarecum coborât cu o notă mai jos de aparenta răceală a primirii „darului” adus de mesagerul profesorului ieșean: „I-am dat chestionarul, dar n-am avut senzația că l-ar fi interesat în vreun fel. L-a răsfoit în grabă, citind două sau trei întrebări, după care l-a așezat pe masă, însoțindu-și mișcarea de un «mda». S-a întors apoi spre mine zicându-mi: «Lăsați-l aici!»” (p. 191).

După cele trei zile de așteptare îndătinată, la a doua întrevedere, ca în orice ritual autentic, acțiunea tânărului confrate i se pare savantului folclorist „o aventură”. După dușul rece al exprimării, urmau „probele rituale”: „Au început apoi să curgă întrebările: unele calme, binevoitoare chiar, altele mai răstite, fără drept la replică” (p. 193).

Toată discuția contrasta oricum cu primirea atât de caldă și cu entuziasmul acordat proiectului ieșean de Caraman, încât chiar încheierea întrevederii trădează, dincolo de timiditatea funciară abia mascată a gazdei, surprinzător, începutul unei prietenii științifice pe care Bârlea i-a arătat-o autorului până la sfârșitul vieții, cu dăruire și admirație. Pot depune, în acest sens, mărturie directă, că întotdeauna Bârlea a nutrit o sinceră prețuire pentru Ion H. Ciubotaru și pentru marea sa construcție instituțională. Dar, potrivit cu firea sa și cu cunoscutele lui „ciudățenii” atitudinale, sfârșitul „dezbaterii” mi se pare edificator: „Cred că am stat de vorbă pe această temă cam o oră și ceva. La un moment dat m-a întrebat: «– Profesorul Caraman ce zice? – Ce să zică? Mă încurajează. – Da? Atunci vă încurajez și eu, dar la drum să știți că plecați singur. Mergeți mai departe, să vedem ce iese». Nu știu despre ce am vorbit în seara aceea. Eram pur și simplu istovit. Ce mi-a rămas însă întipărit în suflet era disponibilitatea lui de a ne reîntâlni și a discuta toate problemele cu care aveam să mă confrunt. Și n-au fost puține (...). Peste ani, când AFMB se articulase deja, l-am invitat la Iași, pentru a vedea cum stau lucrurile. A cercetat atent documentele existente, interesându-se de fiecare amănunt. La sfârșit și-a exprimat deschis mulțumirea. A fost unul dintre cei mai avizați specialiști care m-au consiliat și ale cărui aprecieri constituiau pentru mine garanția că mergeam pe drumul cel bun” (p. 193-194).

Remarcând apoi colaborarea cu Ovidiu Bârlea la editarea operei postume a lui Petru Caraman, trecut la cele veșnice în 1980, Ion H. Ciubotaru înfățișează, în câteva pagini, soarta nenorocoasă a cărților înaintate unor edituri sub îngrijirea celor doi devotați editori, cărora li s-a alăturat, prima, doamna Silvia Ciubotaru.

Cele două portrete, al marelui său *magistru Caraman* și al *Sfătuitorului Ovidiu Bârlea*, sunt așezate, nu întâmplător, cu artă de iconar iscusit, în textul consacrat ivirii și desăvârșirii *Un[ui] proiect temerar* (p. 176-201), după care, refăcând drumul parcurs, dedică alte pagini de memorialistică academicianului Cristofor Simionescu și contribuției acestuia atât de generoase la tipărirea și lansarea *Chestionarului general*, urmate de aprobarea unei sume în valută pentru dotarea cu aparatură a noii Arhive, „vreo patruzeci de cutii mari, sigilate”, cu cele mai noi magnetofone de teren și de transcriere, aparate foto și de filmat, cu mobilierul modern fabricat la comandă, pentru care președintele Filialei și-a asumat o grea răspundere pentru

acei ani. Sunt înfățișate, în continuare, sprijinul și meritele Mitropolitului, ajuns apoi Patriarh, dr. Iustin Moisescu, în difuzarea printre preoții Moldovei a instrumentului de cercetare indirectă, figurile luminate ale câtorva din corespondenții de frunte ei AFMB, preoți, învățători și profesori din rețeaua cercetării indirecte, eforturile depuse de cei patru cercetători ai AFMB și rezultatele anchetelor directe.

Paginile de jurnal etnologic și antropologic de teren intitulate simplu *Pe meleagurile lui David Creangă* (p. 225-241) sunt, fără dubiu, dintre cele mai interesante din această carte de memorii. Nu e vorba numai de valoarea lor literar-intrinsecă, ci și de intenționalitatea euristică a căutării de „istorisiri despre vornicul David și ai lui, gândindu-mă că poate mai supraviețuiseră pe alocuri. De aceea, mare mi-a fost bucuria când am aflat că, într-adevăr, mai trăia în sat un bătrân de vreo șaptezeci și cinci de ani, care își petrecuse tinerețile în gospodăria bunicilor povestitorului”.

Printr-un asemenea angajament de cunoaștere debutează încântătoarea poveste de viață a lui Mitru Dâmbului, copil din flori, oploșit de vornicul David ca rubedenie mai îndepărtată, urcat la munte ca cioban, și revenit la vatra părintească, în satul Pipirig, când „trecuse de cincizeci de ani”. Paginile dedicate peisajelor montane aduc aminte de măiestria descrierilor antropogeografice ale lui George Vâlsan, dar întâlnirea cu personajul mitic îndelung căutat se constituie într-o rar întâlnită fișă de observație trăită simpatetic și într-o emoționantă descripție a *casei bătrânești*, a curții și a celorlalte vechi construcții „di pă vremea vornicului”: *șoprul, cășlăria, comarnicul*, dar magistrale rămân, în special, schițele de narațiuni de viață și reconstituirea unei *spițe de neam* întru amintirea antecesorilor genialului povestitor humuleștean.

Cum era și firesc, în subcapitolul *Lanțul, între metaforă și adevăr*, unde portretează admirabil prietenia cu Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, etnomuzicologii pe care profesorul i-a promovat colaboratori externi ai AFMB, lectura devine de un interes și o pasionalitate aparte. Ea debutează printr-o autochestionare ce explică titlul intermediar: „Dacă ar fi să mă întrebe cineva, ce anume m-a legat de profesorii Florin Bucescu și Viorel Bârleanu (...), aș răspunde fără ezitare: *lanțul!* Zdravănă legătură, s-ar putea spune, zdravănă și durabilă. Într-adevăr, a dăinuit două decenii, chiar dacă, în ciuda aparentei trăinicii, relația s-a șubrezit în repetate rânduri, fiind pe cale

de a se destrăma” (p. 241). Fraza m-a uimit, dar mi-a incitat curiozitatea, căci, privită de la distanță, relația de colaborare părea de nezdrunțat și a putut provoca invidii reale în rândurile specialiștilor din celelalte două Arhive naționale, unde se produsese conflict deschis între etnomuzicologi și folcloriști „literari”.

Imaginea cald prietenească a celor doi etnomuzicologi ieșeni, alcătuind un insolit cuplu, aureolat de o notorietate *sui-generis*; „umblau împreună”, pretutindeni, „ca doi romantici întârziți”, tânjind „după universul lumii rustice, lăsându-se ademeniți de fiorul tainic al cântecelor bătrânești”, în special de doina rădăuțeană, pe care aveau să o studieze monografic împreună cu doamna Silvia Ciubotaru, în chiar întâiul tom al „Caietelor Arhivei de Folclor”. După ce amintește de primele lor încercări profesionale sub mentoratul etnomuzicologului bucureștean Gheorghe Ciobanu și al colaboratoarei acestuia de la Conservatorul din Iași, Larisa Agapie, precum și al titularului catedrei de folclor de la Filologia din Iași, experiențe „metodologice” descrise cu un umor irezistibil, ca în evocarea străduinței celor doi muzicologi de a „transcrie” după înregistrări lipsite de rigoare științifică, *Jocul Ursului*: „Secvența selectată pentru a fi pusă pe note era una de-a dreptul deconcertantă! Este vorba de scena în care ursarul trage în toate părțile un lanț de vreo doi metri, încercând să domolească fiara înfuriată. Ce aveau de transcris tinerii profesori de liceu, aspiranți la consacrarea etnomuzicologică? Nimic altceva decât sunetele incoerente și confuze ale lanțului ruginit, manevrat haotic de cel ce dirija mișcările animalului. Conștiincioși, Florin Bucescu și Viorel Bârleanu au luat banda înregistrată de magistrul, au făcut rost de un magnetofon și s-au retras într-un loc ceva mai ferit, pentru a nu mai băga de seamă și alții cu ce se ocupau. Timp de câteva zile, au tot foit banda aceea înainte și înapoi, doar-doar s-o înfiripa vreun crâmpei de linie melodică. Zadarnic! Afară de zgomotele verigilor năclăite, de scrâșnetul smuciturilor sau de zornăiturile lanțului izbit de hadaragul ursarului nu se auzea nimic” (p. 244-245).

După atari „experiențe” etnomuzicologii ieșeni ajung în colectivul tânăr al Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, condus de Ion H. Ciubotaru, care le întindea cu generozitate mâna, asistându-le debutul științific: „Am luat atunci o hotărâre căreia puțini i-ar fi acordat sorți de izbândă. N-a fost deloc ușor, dar nu mă voi opri asupra

detaaliilor. Important rămâne doar faptul că pe la finele anului 1973, lucrarea celor doi apărea în «Anuar de Lingvistică și Istorie Literară», publicație a Academiei Române, Filiala Iași» (p. 246).

Coordonatorul Arhivei din Iași a știut să le cultive pasiunea și marele interes pentru tema care-i pasiona, însuflându-le, totodată, respectul pentru textele poetice și ideea necesității de a aborda totul în perspectivă metodologică și interdisciplinară, în spiritul orientării lui Constantin Brăiloiu, scoțându-i de sub influența mai puțin norocoasă a orientării George Breazu și Gheorghe Ciobanu, prin publicarea monografiei *Bătrâneasca. Doine, bocete, cântece și jocuri din Ținutul Rădăușilor*. Cercetare monografică de Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, cu o Prefață de Ion H. Ciubotaru, Iași, Caietele Arhivei de Folclor, I, 1979.

Recenzând entuziast întâiul volum din publicația serială *Caietele Arhivei de Folclor*, am elogiât împărțirea în două secțiuni a corpusului monografic, muzicală și literară, întrucât „ea oferă posibilitatea unei optime clasificări, utilă atât etnomuzicologilor, cât și folcloriștilor literari, ferindu-ne de imaginea deplorabilă pe care o oferă unii folcloriști muzicali în colecțiile pretins sincretice, în care nu se mai ține seama nici de funcțiile, nici de specificitatea tematică a unor categorii literare” (Anuarul de Folclor III-IV, 1982-1983, p. 344).

Aproape toate celelalte contribuții colective majore ale etnomuzicologilor ieșeni la monografiile Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei s-au bucurat de recenzii în buletinul nostru științific clujean, de aceea m-a întristat și pe mine „despărțirea” menționată de profesorul Ion H. Ciubotaru în termenii unui dureros regret: „Venise vremea sfărâmării lanțurilor, așa că nici al nostru nu mai putea rămâne întreg (...). M-au întristat însă cuvintele de ocară spuse la adresa arhivei și a disciplinei care le conferise un nume (...). Neștiindu-mă vinovat, nu-mi rămânea decât să-mi reazem gândul de finalul unei doine rădăuțene: «La purtare ca a mé/ Alt noroc ni sî viné» (p. 253).

Terenurile sale folclorico-etnografice din anul de început, 1968, după primele evocate anterior, sunt desfășurate mai cu insistență în subcapitolul *De la poalele Călimanilor spre Valea Sabasei* (p. 254-275), ilustrate, în cartea de memorii, cu amănunțite efigii de interpreți și meșteri populari surprinși în „portrete în mișcare”, ca al Mariei Olteanu din satul Coverca Panacilor, al lui Chiril Albișoru, un faimos lingurar, al oierului „din tată în fiu” Manole Mânzăraru, al Mariei Prelucă, al oierului Nistor Mândrilă, al lui Veniamin Negrea și

multor altora, asemenea Varvarei Furtună (Drozmănoaia), deținătoarea unui repertoriu de descântece și bocete străvechi.

Periplu polonez (p. 276-361) este jurnalul minuțios de călătorie externă, spre sfârșitul anului 1972, în Polonia, într-un „schimb de experiență” instituit între Academia Română și institutele ei și Academia Polonă de Științe cu toate centrele din subordinea acesteia. Când i-a comunicat lui Caraman vestea, acesta s-a luminat dintr-o dată și i-a elogiât, cum numai el putea să o facă, șirul personalităților și monumentelor medievale care trebuiau văzute, fie și în timpul scurt rezervat schimbului de experiență îndătinat. Avid de a cunoaște cât mai mult din rețeaua instituțională PAN (Polska Academya Nauk), Ion H. Ciubotaru ajunge mai întâi la Institutul de Etnografie și Artă Populară, unde e primit de Aleksander Jackowski, un eminent etnolog ce conducea *Departamentul de artă populară*, în timp ce susținea și cursul de profil la Universitatea din Varșovia, care-i oferă sfaturi despre ce ar merita să cunoască, recomandându-i să participe la Festivalul de cântece și jocuri de la Zakopane.

La Academia Polonă de Științe încearcă să-i convingă pe funcționari să-i aprobe un mic turneu prin care să ajungă să cunoască arhivele de folclor, fondurile muzeistice cu caracter etnologic și, eventual, patrimoniul etnocultural din câteva așezări rurale, interesat fiind de constituirea, teaurizarea și valorificarea documentației etnologice. Academia se angaja să-i asigure nopțile de cazare solicitate la Cracovia, Wrocław, Poznań și Gdańsk, pentru localități mai mici decontările de cheltuieli urmând să le facă ulterior.

Primul popas după cel din capitală îl făcea la Zakopane, unde în săptămâna 4-10 septembrie 1972 se desfășura celebrul festival folcloric *Złot Ciupaga/ Toporașul de aur*, și unde obține cu ușurință facilitățile necesare participării oficiale la manifestarea culturală. Cunoaște aici pe universitarul Roman Reinfuss, președinte al marelui juriu, și are surpriza de a o întâlni pe Anca Giurchescu, de la Institutul de Etnografie și Folclor București. „Potrivit regulamentului, la acea mare sărbătoare folclorică fuseseră invitați artiști amatori ce puteau fi grupați în trei categorii de interpreți: unii care valorizau *autenticitatea* creațiilor populare din zonele pe care le reprezentau, alții doritori să scoată în evidență *latura artistică* (spectaculară) a acestora și, în fine, cei ce foloseau patrimoniul etnocultural doar ca pretext pentru realizarea unor spectacole de *folclor stilizat*” (p. 285-286).

Ion H. Ciubotaru se entuziasmează de Ansamblul de cântece și jocuri păstorești din așezarea Orawa Podhale, descrie instrumentele muzicale specifice și ritmurile melodice pe care „nouă flăcăiandri se unduiiau în mijlocul scenei, sprijininându-se în baltage și făcând mișcări spectaculoase, ce te duceau cu gândul la un dans inițiativ” (p. 286); e deosebit de atent la costumele țărănești și componentele de bază ale acestora, la prezența băcițelor cu costumația specifică și cu jocuri domestice și de stână, menite să impulsioneze magic vitalitatea și sporul turmelor.

Cercetătorul ieșean leagă repede o relație cu un reporter de la radio Varșovia, care-l ajută să ajungă într-una din cele mai pitorești așezări de munte, satul Gubałowka, locuit odinioară de gorali, și în Bukowina Tatrańska, care-i facilitează etnologului nostru valoroase considerații antropogeografice și culturale comparative cu populația de huțuli din nordul Bucovinei. Și următoarele spectacole folclorice îi prilejuiesc ample referințe comparative și asocieri între instrumente muzicale, obiecte de port popular, între dansuri precum *Tupacul*, considerat din aceeași familie cu *Bărbuncul* și *Arcanul*, din repertoriile noastre. E atras, asemenea profesorului Reinfuss, de scurte discuții cu artiștii din Macedonia, cu cei din Gruzia, încearcă instrumentele lor muzicale: „Am luat și eu *drâmba* potrivit-o cu mâna stângă cât mai aproape de dinți, în vreme ce cu degetul mijlociu de la dreapta am început să zgândăr lama de oțel. Cântam *Huțulca pe băta*i de la Nisipitu, așa cum o învățasem de la Mihai Hotopila din Brodina de Sus – Suceava. Câțiva dintre dansatorii radușani începuseră a bățători pământul de sub arțar. Reputatul profesor [Reinfuss], cel mai de seamă cunoscător al civilizației tradiționale din Carpați, mi-a pus mâna pe umăr și mi-a spus: «Sunteți un etnograf adevărat»” (p. 294).

Memorialistul ne poartă apoi prin satul Kościelisko, cu vreo trei sute de gospodării model, ce „părea o comunitate rurală încremenită în istorie (...) cum ar fi trebuit să arate un sat conservat *in situ*, deși (...) nu avea un asemenea statut” (p. 296), unde marele etnolog polonez le explică oaspeților cum, pe vremea înaintașului său Kazimir Moszyński, satul fusese examinat antropologic „de patruzeci-cincizeci de specialiști, timp de o lună de zile” spre a dezvălui „originalitatea și marea unitate a culturii carpatice” (p. 297), cum procedau și etnosociologii lui Gusti.

Spre sfârșitul manifestării, memorialistul e entuziasmat de prezența în festivalul folcloric a unui grup din Dăbâca, Ținutul Pădurenilor, care se prezentase cu o *Nuntă pădurenească*, respectând o

cerință a organizatorilor de a evoca obiceiuri din zonele carpatice. După ce-i etnografiază cu o minuțiozitate deosebită, elogiindu-le ținuta și costumele, mai ales ale fetelor și nevestelor tinere, autorul redă în scene viu descrise momentele rituale în succesiunea lor, dansurile rituale în ordinea desfășurării lor etc., își mărturisește convingerea în victoria în concurs a românilor: „N-aveam nici cea mai vagă umbră de îndoială că, la categoria pe care o ilustru – păstrarea autenticității –, interpreții hunedoreni erau pe deplin îndreptățiți să cucerească trofeul festivalului (...) eram convins că verdictul juriului nu putea fi decât în favoarea celor de la Dăbâca. După comportamentul pe care l-au avut, cred că și spectatorii gândeau la fel (...). Am ajuns la hotel după premiere. Fără să ezit, m-am dus direct în camera Ancăi Giurchescu, pentru a o felicita. Am găsit-o prăbușită într-un fotoliu, plângând în hohote. Juriul dăduse *Toporașul de aur* unei formații poloneze, pe care o scosese câștigătoare la o diferență de câteva sutimi. Așa ceva nu mai auzisem. Românii hunedoreni se întorceau acasă cu un gust amar” (p. 303-304), încheie supărat memorialistul.

Cele mai calde și pasionante amintiri de călător sunt scrise în urma vizitării Cracoviei, orașul atât de îndrăgit al tinereții magistrului său, Petru Caraman, pe care autorul memoriilor avea să-l viziteze, cu ghidul turistic sub braț, minunându-se de aproape toate construcțiile medievale, de bisericile catedrale în stil gotic, asemănătoare celor apusene, de operele de artă monumentală, de istoricul și valoarea cărora se arată atât de documentat, încât insistă la amănunte și la toate datele descriptive, e încântat de muzee și de valorile artistice pe care acestea le adăposteau. Caută cu înfrigurare și găsește, pe strada Kochanowski „o casuță bătrânească, prima gazdă pe care o avusese profesorul Caraman în anul 1926, când își începea specializarea la Universitatea Jagiellonă, unde și-a dat strălucitul doctorat cu teza epocală *Obrzęd Koledowania u Słowian i u Rumunów* (1933) apărută, după 50 de ani, și în limba română: *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*. Studiu de folclor comparat. Ediție îngrijită de Silvia Ciubotaru. Prefață de Ovidiu Bârlea. Traducători Hanna Volovici, Dumitru Trocin, Ștefan Popa, București, Editura Minerva, 1983, XXV+635 p.

Expunerea memorialistică e încărcată de date istorice privitoare la edificiile publice de notorietate: Universitatea, dintre cele mai vechi din Europa, Biblioteca acesteia, cu colecțiile de manuscrise și vechi tipărituri. Dar autorul își manifestă nedumerirea în privința absenței pe unele săli și amfiteatre a numelor unor etnologi și antropologi polonezi

universal recunoscuți, precum Moszyński, Dobrowoński, ori măcar al lui Bronisław Malinowski, părintele antropologiei culturale europene.

Vizitând muzee și institute de etnografie și folclor, Ion H. Ciubotaru se documentează asupra literaturii de specialitate, pe care o va cita în valoroasa monografie *Ouăle de Paști*, lansează ipoteze din domeniul istoriei artei populare a slavilor nordici și răsăriteni, îl preocupă evoluția muzeografiei etnografice, credințele despre *planetnik*, un fel de *solomonar*, ce stăpâna *cumpenele*, vremurile grele, de arhivele folclorice din cadrul celor două institute academice de cercetare, din Varșovia și Cracovia, compară stadiile dezvoltării etnologiei în Polonia și România.

În pagini de un dramatism profund, nedisimulat, e înfățișată o vizită la Auschwitz, lagărul de exterminare a evreilor și de jertfă absurdă a atâtor năpăstuiți ai războiului și ideologiei naziste, amintind de soarta poetului Fundoianu.

Wrocław, Poznań și Gdańsk sunt centrele regionale vizitate de etnologul ieșean înainte de *Întoarcerea la Varșovia* (p. 353-361) unde regăsim un fel de „raport de sinteză” privind evoluția istorică a cercetării etnologice poloneze și a muzeografiei etnografice din țara vecină, cu informație debordândă și sever controlată de autor.

Penultima secțiune a *Vetrei regăsite* este dedicată istoriei lăutariei în Moldova și acestor maeștri neîntrecuți ai viorii, dar stăpâni și ai altor instrumente muzicale vechi. Asemenea efigii îl preocupă special pe etnolog, alături de schițele monografice de olari, pe autorul acestor memorii restituite și reconstituite pe baza aprofundării lecturilor, a neîncetatei documentări etnografice de arhivă și de bibliotecă sau a fecundelor sale investigații de teren, a urmării *Corespondenței* publicate a profesorului Caraman, învățatul care, în pasiunea lui mare pentru repertoriul de cântece epice, cred că a fost, înaintea lui C. Brăiloiu și H. H. Stahl, cel dintâi cercetător al lăutarilor din Ținutul Vrancei.

După încercarea autorului memoriilor de a căuta, în 1972, însoțit de cele două colaboratoare, pe vechii lăutari întâlniți în Vrancea de Caraman, jocul memoriei e focusat, surprinzător, pe primul taraf ascultat întâmplător de Ion H. Ciubotaru, la o nuntă a unei verișoare, Milia lui Gheorghe Sava din Livenii lui Enescu. Dar, în timp, acel grup de instrumentiști (clarinet, două viori, țambal mic și tobă), descoperit în amintirea frustă din copilărie, nu se mai numea taraf, ci muzică:

„muzica lui Nică Pavâl”; la Popeni cânta „muzica lui Nicoară”, la Cracalia, a lui Teliban, la Arborea, a lui Costică Duceag, la Canada, a lui Șoptică. „Pe lângă cea a lui Pavâl [din Liveni], formată din gospodari, care în timpul săptămânii își vedeau de lucrul câmpului și creșterea animalelor, mai exista una condusă de Tinel Ciucur: vioară, braci, cobză, contrabas și țambal mic (...). Ei nu știau să facă altceva decât să cânte. Aici erau însă neîntrecuți, dovadă că la baluri și la obiceiurile de iarnă cânta numai Tinel” (p. 368).

În subcapitolul *Muzicanți evrei* (p. 372-378) e schițată antropologic existența unei categorii speciale de melodii instrumentale străine, de joc, ale evreilor, repertoriul având caracter predominant coregrafic, colportate de lăutari evrei, „veniți dinspre Galiția cu vreo două sute de ani în urmă”, numiți klejmeri, asociați când cu lăutarii de origine romă, când cu lăutarii țărani.

În *Ocolul Câmpulungului* (p. 378-382), Ion H. Ciubotaru se ocupă de un constructor de instrumente muzicale și interpret, Sidor Andronicescu, meșterul de fluier, atât de apreciat de muzicanții populari, ca Ilie Cazacu sau Gheorghe Flocea de la Pojorâta, schițând profile „dinastice” de lăutari și fluierași, de cobzari sau țambalagii, ce-și transmiteau, în familie, arta interpretativă: „Ca interpret, renumele lui Sidor Andronicescu era și mai mare. Cunoscut și apreciat pentru îndemânarea cu care mânua arcușul, nu doar în părțile Câmpulungului, ci și în ținuturile învecinate, el a avut norocul de a fi descoperit de Constantin Brăiloiu, care a înregistrat acel mic taraf țărănesc de factură tradițională în repetate rânduri” (p. 381). Autorul efigiei antropologice înșiră vreo optsprezece melodii din repertoriul local, păstrate azi pe discuri Columbia în patrimoniul Arhivei Naționale de Folclor – București. „De neuitat pentru acești oameni minunați a rămas participarea la Festivalul Folcloric de la Londra. După cercetarea din 1968, profesorul Ciubotaru îl mai întâlnea, „doisprezece ani mai târziu”, pe bătrânul Andronicescu: „Abia mai cânta. Se refugiase în căsuța bătrânească din susul ogrăzii, o adevărată bijuterie a arhitecturii țărănești (...). Am schimbat câteva cuvinte și i-am immortalizat chipul îngândurat, spre neuitare și adâncă cinstire” (p. 382), încheie îndurerat și profund mișcat sufletește amintirea unui faimos lăutar.

În *părțile Hârlăului* (p. 382-386) prezintă întâlnirea tânărului cercetător ieșean cu un vioarist din Unsa – Boscoteni, anume cu Mihai al

lui Vasile Cogeasca, de asemenea înregistrat pe vremuri de Constantin Brăiloiu, desigur în prima tinerețe a lăutarului. Relatând, după amintirile interlocutorului, cum a ajuns să fie cunoscut de celebrul etnomuzicolog bucureștean în „adevărata oază a muzicii lăutărești” „din spațiul dintre Hodora Cotnarilor și Frumușica”, Ion H. Ciubotaru reconstituie etnologic propria sa redescoperire a interpretului, pe urmele lui Brăiloiu.

Profilul literar-antropologic schițat lui Mihai Cogeasca se configurează pe relatarea împrejurărilor reconstituite memorial de acesta, care reface momentul biografic așa de îndepărtat când fusese înregistrat pe fonograful etnomuzicologului. „Cu greu am reușit să închei cu el un dialog. Când s-a mai înviorat, a ținut să-mi spună că nu eram primul care voiam să-l înregistrez. Mai trăise o asemenea experiență cu un profesor de la București: «Constantin Brăiloiu îi spuné. Da pe-atuncea avem dor 28 di ani, așa cî altfel îmbla moara»” (p. 384-385).

Insistent mereu pe teren și preocupat să nu piardă nici o ocazie, el nota în probabilul jurnal: „Pe la orele amiezii, începeam înregistrările: *Hora bătrânească, Bătaia de la Flămânzi, Hârlăuanca, Sârba cu năframă, Poamă neagră, Șotișa cea veche, Surugiul, La păru cu frunza lată, Sârba lu Toader Zamfir* erau doar câteva dintre melodiile culese de Constantin Brăiloiu” (p. 386).

Adâncindu-i și completându-i repertoriul de melodii cu altele pe care nu le mai înregistrase celebrul etnomuzicolog, Ion H. Ciubotaru era copleșit empatic de maniera interpretativă atât de viguroasă și originală, contrastând flagrant cu starea de sărăcie a lingurarului ce-și zălogise vioara împrumutând bani de la unul sau altul.

Evocarea artei performate instrumental la vioară de *Alexandru Bidirel* (p. 386-389) era prilejuită de terenul predilect al cercetătorului ieșean în zona Șomuzului Mare, pe care a studiat-o monografic, unde a putut fi reconstituită „dinastia artistică” a familiei Bidirel. „Bătrânul Ionică Bidirel, zis Nagăț, avusese anii lui de glorie pe la începutul veacului al XX-lea, iar fiul său – Vasile Bidirel – mai cânta încă, chiar dacă adunase și el ani mulți de lăutarie. Staroste neîncoronat însă era acum Alexandru Bidirel, băiatul lui Vasile, dar rar cine apuca să-l prindă la câte o petrecere, deoarece ajunsese prim-violonistul Ansamblului folcloric «Ciprian Porumbescu» din Suceava. Oricum eu nu reușisem să-l întâlnesc în satul natal” (p. 386-387). O împrejurare biografică cu totul deosebită i-l va scoate neașteptat în față pe acest

biruitor al clanului de vioriști din zona indicată de autor. „Patru ani mai târziu, în miezul verii, se consfințea la Suceava căsătoria mea cu Silvia Ionescu, fiica mai mare a unor renumiți dascăli din orașul bucovinean. Cei ce pregăteau evenimentul nu l-au lăsat să se desfășoare la voia întâmplării, ci s-au străduit să-i confere o ținută cât mai adecvată. Pentru petrecere, nu s-au oprit asupra restaurantului râvnit de protipendada târgului, ci au ales *Casa bucovineană*” (p. 387-388), unde a cântat taraful lui Alexandru Bidirel, care, pe atunci, „nu împlinise încă 60 de ani” (p. 388). Surprizele devin și mai mari, când cercetătorul află că și acesta fusese înregistrat, cu melodii de joc, la Arhiva Societății Compozitorilor Români, pe când talentatul viorist avea doar paisprezece ani „«și cântam într-un taraf mai mic: tata la cobză, on frati-a lu Bergheaua la țambal și eu la vioară!» La rugămintea mea, le-a interpretat, în seara aceea cam pe toate: *Hora Bucovinei, Sârba de la Stupca, Doina din Capu Codrului, Șapte pași, Țărăneasca de la Păltinoasa ș.a.*” (p. 389). Și sunt convins că, mânat de neastâmpăru-i de cercetător, a copiat și pentru AFMB prețioasele melodii teaurizate la București.

Neegalat în cunoștințele sale muzicale, între etnologi și folcloriștii literari, decât de Ovidiu Bârlea, licențiatul în litere Ion H. Ciubotaru uimește prin orizontul vast cuprinzător al competențelor de antropologie muzicală și uimește tocmai prin interesul păstrat viu până astăzi arătat acestor „conservatoare” de muzică lăutărească pe care le studiază în neîntrecutele sale pagini memorialistice, încât ai convingerea, la lectură, că a avut multă intuiție profesorul polonez când l-a gratulat la Festivalul de la Zakopańe. La acelea s-ar mai putea adăuga și expresia, ceva mai largă, un *antropolog adevărat*, care a știut să creeze un șir de efigii pline de viață acestor muzicanți din Moldova, scoțându-i din uitare și arătându-le atâta înțelegere de câtă a mai fost în stare doar celălalt mare constructor de arhivă, silit să nu se mai poată întoarce să o vadă.

„Dinastia” lăutărească *Ciucurenii* (p. 389-392) debutează printr-o afirmație paradigmatică trimițând la o evocare anterioară. „*Primirea* lui Ciucur reprezenta o adevărată marcă de identitate. Întâi, fiindcă avea o structură muzicală arhaică și un farmec aparte, ce o individualizau între toate melodiile ritual-ceremoniale care însoțeau acel moment al nunților tradiționale dorohoiene. Apoi, pentru că fusese pusă în circulație de unul dintre cei mai cunoscuți

lăutari din acel colț de țară. Într-adevăr, muzicanții din familia Ciucur erau semnalăți în Liveni – Vârnav încă din ultimele decenii ale veacului al XIX-lea” (p. 389). Stabilindu-i documentat ascendenții, Ion H. Ciubotaru avea să-l cunoască și să-l studieze pe Mandache Ciucur, în 1982, în cătunul mărginaș de romi *La ochi*, când bătrânul de 71 de ani „tânjea după anii copilăriei și ai tinereții petrecuți la Liveni, acolo unde tatăl său – Dumitru Ciucur (Mitică Scripcaru, cum îi ziceau cunoscuții) – era un muzicant atât de bine văzut” (p. 390).

Etnologul înregistrase de la Mandache Ciucur, „într-o zi și o noapte”, un repertoriu individual bogat, melodii instrumentale de joc, dar și cântece de ascultare: *Balada lui Costea*, *În bordeiul meu*, *Lele, ș-am să mor*, *Doina lui moș Costică Ciucur*, *Unde-i mama să mă vad-acuma*, amintește că acesta „știa, de asemenea, cinci sau șase variante de *Husân* (ca la evrei, ca la români), unele auzite în părțile Dorohoiului, iar altele care se cântau prin Mileanca, Havârna sau Balinți” (p. 391). De la interlocutorul său, Ion H. Ciubotaru consemnase, în 1982, o tulburătoare mărturie orală despre George Enescu, potrivit căreia un străbunic al său ar fi fost cel care-i „deslușise lui Enescu tainele viorii”. Concluzia cu care se încheie portretul de lăutar al lui Mandache Ciucur este importantă, dar ce impresionează și aici pe cititor este deschiderea sa în raporturile cu această categorie de interpreți, desconsiderată de unii „specialiști”.

Plaiuri nemțene (p. 392-393) aduce o lungă listă de lăutari care „aproape toți au trecut în lumea umbrelor”, în dreptul fiecăruia fiind menționată localitatea de baștină sau cea în care a cântat cu predilecție. „Meritele tuturor, indiferent dacă au fost profesioniști ori semiprofesioniști, trebuie judecate în spiritul deplinei obiectivități. Primii s-au remarcat ca instrumentiști de excepție, ducând arta interpretativă pe cele mai înalte culmi, pe când ceilalți au vegheat la permanentizarea repertoriului local, păstrându-i nealterat parfumul său arhaic” (p. 393). Numele unor lăutari uitați se păstrează în titlurile unor melodii: *Hora lui Minică* [Anton Minică] din Gherăiești, *Sârba lui Botofei*, de la un lăutar cunoscut în Piatra Neamț, Mihai Botofei; sau după localitatea în care s-au ilustrat unii: *Hangul ca la Roșiori*, probabil varianta consacrată prin Mitică Nergheș, din Roșiori – Neamț, *Corăgheasca din Moreni*, a cine știe cărui nume uitat de lăutar din localitatea respectivă.

În câteva sate cercetate pe *Valea Poienii* (p. 394-399), unele fiind așezări mai sărace de lingurari, autorul descrie întâlnirile și înregistrările repertoriilor a trei lăutari din Podișor: Ion al lui Vasile Bițică, Gheorghe Stoica al lui Petru și Adam al lui Nică Dorcu, într-un portret de grup. Cel mai bătrân descindea dintr-un lăutar Stoica, „pomenit de documentele secolului al XVI-lea”. E vorba de Gheorghe Stoica al lui Petru care pe atunci era trecut de 62 de ani (cercetarea din 1974) și cânta la cobză și cu vocea. Dorcu avea 57 de ani și condusese taraful ca viorist, dar acum cânta la țambal. În fruntea „tarafului de prispă” ajunsese până la urmă cel mai tânăr, Ion al lui Vasile Bițică, căsătorit în Podișor, nelocalnic, care stăpânea bine în repertoriul interpretat peste douăzeci de melodii instrumentale, variantele fiind particularizate nominal după localitățile din care proveneau la origine: de la Horodniceni, ca la Păltineasa, ca la Tătăruși. După alți doi ani, cercetarea lăutarilor era efectuată de echipa de trei specialiști: Ion H. Ciubotaru, Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, ultimii doi, „pe atunci erau încă destul de atașați față de proiectul pe lângă care se aciuiseră”.

Sunt portretizați complex câțiva lăutari cunoscuți din Gulia, între care cel mai important, știut sub numele Halângă, trăia într-o căsuță sărăcăcioasă de chirpici și se dezinteresase parcă de pasiunea lui, dar și-a asociat repede pe cobzarul Petre Baicu, de 71 de ani, și pe Gheorghe Chiriac, ceva mai în vârstă, chemat ca bracist. Dar, după prima melodie, una de-a Sofiei Vicoveanca, „o făcătură de ultimă oră, într-un aranjament muzical dintre cele mai bizare”, primașul Halângă îl întreabă ispititor pe Ion H. Ciubotaru: „«– V-o plăcut, dom’ șăf?» (...) «Deloc», i-am răspuns eu rece, explicându-le ce anume doream să înregistrăm noi: cântări de la *clăci*, *scăldușcă*, de la *cumetrie*, din repertoriul *nunții*, al *hramurilor*, al petrecerilor din Zilele de Paști (...). Și le-au amintit pe toate, minunându-se și ei cât de frumoase erau. «– D-apu-aiestea nu li mai ceri nimi, a izbucnit Chiriac. La ci va trebu? – Taci, uăi, l-a liniștit Halângă. Zăciț mai diparti, dom’ șăf»” (p. 398).

Cercetătorilor li se înfățișa un întreg repertoriu tradițional, de la cel legat de ciclul sărbătorilor de peste an până la cel de nuntă și cumătrie, la colinde și la jocurile cu măști, apoi la melodii din toate „satele prin care hălăduiseră”. Toate sunt înregistrate științific. După

aceea, abilitatea coordonator al cercetării se interesează și obține informații de biologie folclorică, date legate de învățarea cântatului la instrumentele din taraf, dobândind până la urmă câteva date vitale pentru cunoașterea vieții muzicale de odinioară, când Gulia „fusesse unul dintre cele mai vestite sate de lăutari din Podișul Central Moldovenesc”.

O altă fructuoasă experiență investigativă e trăită și descrisă în *Iarnă la Săveni* (p. 400-404) cu efigiile a doi interpreți la vioară: Dumitru I. Nemțeanu, de 83 de ani, și nepotul acestuia, Dumitru D. Nemțeanu, de 60 de ani, ancheta de teren urmărind atât relațiile primului cu *klejmerii*, dar mai ales configurarea originală a tarafului nepotului compus pe lângă primaș, dintr-un bracist, un contrabasist și un țambalagiu, cu un repertoriu bine individualizat. În aceeași cercetare, i se mai îmbie, umil, un lăutar de 60 de ani, Mihai Ursuleac, de la Bodeasa, căruia cercetătorul îi înregistrează generos câteva melodii de joc și vreo zece cântece, cele mai multe de cătănie și de război.

Aproape de zona natală, e descrisă, dintr-o amintire de adolescență, o nuntă tradițională la *Oroftiana* (p. 404-419), însoțită de taraful Fraților Vulpe, care cântaseră și în Arborea, memorialistul insistând pe reconstituirea *piedicilor rituale* așa cum le observase în copilărie, evocarea continuând cu reîntâlnirea lăutarului Ion Vulpe, după 18 ani, în 1981. Vioristul avea atunci 64 de ani, arătându-se un cunoscător deplin al repertoriilor lăutărești din anii '30 ai veacului trecut, dar lăsa impresia că e mai tânăr: „Palid, cu siluetă gracilă, părea mai tânăr decât în realitate”.

Această serie de portrete antropologice de lăutari se încheie în ultimele cinci pagini ale capitolului, cu *Noapte de neuitat* (p. 410-415), prin cele memorabile, dedicate lui Ion Roman, din Adășeni Săvenilor, Ilie a lui Sotir din Albești, Gheorghe Borcoi din Hlipiceni, Constantin Negel și Jenică Negel, pe care neobositul cercetător de teren îi sleiește literalmente de puteri prin insistențele lui de a le înregistra cât mai complet repertoriile și de a fișa riguros totul pentru evidențele AFMB.

Amintirile din capitolul final *Megieși de altă confesiune* (p. 416-464) le-am citit de mai multe ori. Nu știu de ce, dar pentru mine, participarea în acea echipă complexă de cercetare ce a vizitat câteva sate de catolici din Moldova a însemnat mult mai mult decât îmi puteam imagina. Preluasem conducerea interimară a Sectorului

de etnologie și sociologie pentru o perioadă de cinci ani și aveam și responsabilitatea prea apăsătoare a secretariatului de redacție al *Anuarului de Folclor* pe perioada lectoratului în Germania Federală, la Universitatea din Köln, a titularului, Ion Taloș (1979-1985). Refuzasem eu însumi o șansă de a pleca la un asemenea lectorat, la Leipzig și Halle, unde ni se oferiseră, mie și soției mele, două posturi de lectori de limbă și civilizație românească. Prietenia cu unul dintre organizatorii vizitei grupului de la Cluj, regretatul preot catolic Vasile Maria Ungureanu și la insistențele acestuia de a lua parte la cercetarea preconizată de Excelența Sa Petru Gherghel, Episcopul Diocezei Romano-Catolice de Iași, în satele catolicilor moldoveni, m-au umplut, atunci, cu toate dificultățile menționate, de bucurie și de entuziasm. Iată pasajul referitor la această vizită de prospectare a terenului în *Vatra regăsită* a profesorului Ion H. Ciubotaru:

„După un an sau doi [1987-1988], în plin sezon autumnal, Episcopul Gherghel pune la cale o altă reuniune a specialiștilor pe care nădăjduia să și-i apropie. De data aceasta, chemarea lui nu era adresată doar ieșenilor, ci și unor colegi de-ai acestora din București și Cluj-Napoca. Fuseseră invitați, de asemenea, mai mulți muzeografi – cu aceeași orientare profesională –, a căror activitate științifică se bucura de o anume notorietate. Dezbaterea urma să aibă loc în sala de festivități a Muzeului din Roman, condus pe atunci de cunoscutul arheolog, prof. dr. Vasile Ursache. Invitat de onoare [de fapt un fel de viitor conducător] era profesorul dr. Ion Dumitriu-Snagov din București, cunoscut îndeosebi pentru cercetările sale pe tărâm ecleziastic. Manifestarea urma să se desfășoare pe parcursul a două zile” (p. 420-421).

Lucrurile se petrecuseră, într-adevăr, după cum le înfățișează sintetic profesorul Ciubotaru în continuare, dar eu îmi dădusem seama că pentru partea de cunoaștere etnologică nu se putea găsi o altă propunere decât în persoana întemeietorului și coordonatorului Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, instituția ce a realizat, prin dubla anchetă, indirectă și directă, cea mai profundă investigație regională din toată istoria etnologiei și folcloristicii noastre. De fapt îi spuseseam aceasta Preasfințitului Petru Gherghel, în fața întregului grup clujean de cercetare. Beneficiasem de ideale condiții de documentare în Arhiva din Iași și eram în totală cunoștință de cauză, fără să fi aflat cât de mult insistase înaltul ierarh pe lângă colegul nostru și pe lângă dialectologii și

cercetătorii limbii, toponimiei și onomasticii din cadrul Centrului de lingvistică, istorie literară și folclor al Universității din Iași, pentru a-i determina să înceapă marea cercetare. Pe de altă parte, la Cluj eram prinși, și noi etnologii și cei de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, în proiecte dificile, pe bază de contracte draconice cu forurile tutelare din București.

Din aceste valoroase memorii aflăm că abia în 1995 Ion H. Ciubotaru a acceptat să cerceteze din perspectivă etnologică pe catolicii din Moldova și, terenist împătimit, cum îl știam cu toții, după trei ani, a încheiat, în mare, anchetele directe, descoperind, înregistrând și transcriind un material etnologic deosebit de valoros și important documentar, cum însuși mărturisește.

În cele cinci subcapitole de maxim interes metodologic și de istorie profundă a cercetării, *Îndemnuri, La izvoarele Trotușului, Stâlpii de la Lucăcești, Memoratele din zona Romanului și Bătrâni*, profesorul Ion H. Ciubotaru aduce importante, uneori chiar impresionante dezvăluiri privind uriașul laborator al proiectului finalizat prin cele trei impunătoare volume publicate între anii 1998 și 2005: *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, I. Arhitectura tradițională. Textile de interior. Portul popular de sărbătoare. [Cu un cuvânt de binecuvântare] *Cinste vouă!* de Petru Gherghel, Episcop de Iași, *Cuvânt înainte* [al autorului] datat: 15 iulie 1998, Iași, Editura Presa Bună, 1998, 282 p., format A4, 429 ilustrații color. Bibliografie, Indice de nume al subiecților chestionați, Rezumate în engleză, tradus de Adrian Poruciuc, în franceză, tradus de Codrin Ciubotaru, și în italiană de Manuela Enescu; *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, II. Obiceiurile de familie și calendaristice [Cuvânt de binecuvântare] *Treptele devenirii noastre*, de Petru Gherghel, Episcop de Iași, și *Cuvânt înainte* datat: 15 februarie 2002, Iași, Editura Presa Bună, 2002, 502 p. Tiparul executat de Tipografia Vaticană. [Fotografii Cristian Lisacovschi și Ion H. Ciubotaru.] Bibliografie, Indice de nume, 182 ilustrații color. Rezumate: En français Codrin Ciubotaru, Traduzione in italiano Manuela Enescu, Übersetzt Anneliese Porociuc; *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, III. Poezia obiceiurilor tradiționale. Literatura populară. Folclorul muzical. Transcrierea, selecția și comentarea pieselor muzicale: Florin Bucescu, Iași, Editura Presa Bună, 2005, 624 p. și ilustrații.

Cele mai interesante aspecte noi aduse în aceste pagini mai târzii ar merita să fie adunate de tinerele cercetătoare de la AFMB, împreună cu tot materialul documentar neutilizat în cele trei volume și, desigur, cu recenziile și comentariile publicate până azi, spre a fi cuprinse într-un volum de sine stătător, prevăzut, desigur, cu un aparat critic adecvat, ca o anexă privind ecourile pe care monumentală monografie a profesorului lor le-a avut.

În întregul ei, cartea aceasta m-a copleșit prin sinceritatea și adâncimea mărturisirilor pe care acest *spiritus rector* al unei generații total dedicate cunoașterii etnologice și construcției instrumentelor de cercetare, profesorul ieșean Ion H. Ciubotaru, le aducea, înainte cu câteva luni de a fi ales membru de onoare al Academiei Române, titlu care m-a bucurat nespus de mult și pentru care mulțumim Secției a XIII-a, Prezidiului și Adunării Generale a înaltului for științific și cultural al țării.

Scrișă oarecum altfel decât celelalte cărți ale profesorului ieșean, între memorialistică și eseul de înaltă ținută literară, ea dezvăluie cititorului avizat drumul în profesie și dăruirea moral-civică a unei mari și impunătoare personalități a acestor vremi tulburi prin care nu mai sfârșim să trecem, unde avem atâta nevoie de modele de urmat.